

ILONA SKIBIŃSKA-FABROWSKA

SYTUACJA FINANSOWA
BANKÓW SPÓŁDZIELCZYCH
I SPÓŁDZIELCZYCH KAS
OSZCZĘDNOŚCIOWO-KREDYTOWYCH
W OKRESIE OD 2009 DO 30 CZERWCA 2013 ROKU
– KWESTIE WYBRANE

Institucje o charakterze oszczędnościowo-kredytowym działające w formie spółdzielni stanowią istotną część polskiego sektora bankowego. Zarówno banki spółdzielcze, jak i spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe są podmiotami aktywnie działającymi na rynku usług bankowych. Należy stwierdzić, że traktowane w literaturze odrębnie od sektora bankowego SKOK-i pełnią w istocie wobec niego funkcję zarówno substytucyjną, jak i komplementarną¹. Celem artykułu jest dokonanie analizy udziału w rynku bankowym i wstępna ocena kondycji finansowej podmiotów spółdzielczych. Jest to problem istotny ze względu na stabilność całego sektora bankowego, mimo że żaden bank spółdzielczy ani żaden SKOK nie jest podmiotem systemowo ważnym, jednak zachwianie ich stabilności może efektem domina zaburzyć sytuację na całym rynku bankowym.

Analizą zostaną objęte lata od 2009 do 30 czerwca 2013 roku. W tym czasie na polskim rynku bankowym odczuwalne były skutki zaburzeń na globalnych rynkach finansowych, które przeniosły się również na sferę realną. Dodatkowym faktem istotnym z punktu widzenia przeprowadzonych badań

Mgr ILONA SKIBIŃSKA-FABROWSKA – dyrektor Oddziału Okręgowego NBP w Lublinie; adres do korespondencji: ul. F. Chopina 6, 20-026 Lublin; e-mail: i.fabrowska@wp.pl

¹ *Raport o sytuacji spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych w 2012 roku*, Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Warszawa, maj 2013, s. 19.

jest objęcie SKOK-ów nadzorem Komisji Nadzoru Finansowego (na podstawie ustawy *O spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych* z 5 XI 2009 roku²). Pozwoliło to na uzyskanie pełniejszego dostępu do informacji na temat kondycji finansowej kas.

Artykuł składa się z trzech części. W pierwszej dokonano analizy udziału w rynku i dynamiki zmian w tym zakresie w odniesieniu do banków spółdzielczych i spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych. Część druga poświęcono ocenie kondycji finansowej obu grup instytucji rynku finansowego na podstawie wybranych wskaźników. Część trzecia zawiera wnioski dotyczące sytuacji podmiotów spółdzielczych i jej ewentualnego wpływu na cały sektor bankowy.

UDZIAŁ BANKÓW SPÓŁDZIELCZYCH I SPÓŁDZIELCZYCH KAS OSZCZĘDNOŚCIOWO-KREDYTOWYCH W POLSKIM SEKTORZE BANKOWYM

Banki spółdzielcze funkcjonują na ziemiach polskich od końca XIX wieku. Podlegały one przez cały okres swojego istnienia licznym przemianom. Zmianie podlegał nie tylko terytorialny i produktowy zakres działania, ale także strona formalno-prawna i organizacyjna funkcjonowania tego szczególnego rodzaju spółdzielni³. Ostatecznie współczesny model działania banków spółdzielczych ukształtował się w wyniku transformacji rozpoczętej w latach dziewięćdziesiątych XX, a praktycznie zakończonej na początku XXI wieku⁴. Współcześnie bank spółdzielczy jest bankiem prowadzonym w formie spółdzielni. Od strony formalno-prawnej oznacza to, że podmiot tego rodzaju jest przede wszystkim bankiem, a dopiero w dalszej kolejności spółdzielnią⁵.

Spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe, mimo że wywodzą się od średniowiecznych banków pobożnych⁶, mają we współczesnej Polsce znacznie

² Ustawa z dnia 5 listopada 2009 roku o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych, Dz.U. 2012, poz. 855.

³ A. Zalcewicz, *Bank spółdzielczy. Aspekty prawne tworzenia i funkcjonowania*, Warszawa: Wolter Kluwer 2009, s. 25-67.

⁴ E. Gostomski, *Narodziny spółdzielczości kredytowej w Europie i rozwój banków spółdzielczych w Polsce*, w: *Współczesna bankowość spółdzielcza*, red. A. Szelańska, Warszawa: CeDeWu 2012, s. 32-35.

⁵ Zalcewicz, *Bank spółdzielczy*, s. 69.

⁶ Gostomski, *Narodziny spółdzielczości kredytowej*, s. 19.

krótszą historię, pierwsza kasa powstała bowiem w 1992 roku w Gdańsku⁷. Okres najdynamiczniejszego ich rozwoju przypadł na drugą połowę lat dziewięćdziesiątych XX i pierwszą dekadę XXI wieku. Spółdzielcza kasa oszczędnościowo-kredytowa w odróżnieniu od banku spółdzielczego jest przede wszystkim spółdzielnią zrzeszającą osoby powiązane ze sobą więzią o charakterze organizacyjnym lub zawodowym⁸. Taka konstrukcja formalno-prawna oznacza, że SKOK może gromadzić środki pieniężne, udzielać pożyczek i kredytów oraz prowadzić rozliczenia pieniężne tylko na rzecz swoich członków. Na pozór jest to warunek, który w znaczący sposób ogranicza możliwości działania kas. Jednak w praktyce nie miał on wpływu na rozmiary prowadzonej działalności, bowiem kasy traktowały przystąpienie do nich jako warunek korzystania z oferowanych przez nie usług. Sama przynależność do kasy według tej interpretacji jest spełnieniem wymogu istnienia pomiędzy członkami więzi.

Oba rodzaje instytucji spółdzielczych, zarówno banki spółdzielcze, które od strony formalnej są bankami, jak i spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe, które formalnie bankami nie są, działają na polskim rynku finansowym, oferując swoje usługi głównie gospodarstwom domowym (które zgodnie z definicją dla celów sprawozdawczych Narodowego Banku Polskiego obejmują również rolników indywidualnych i przedsiębiorców indywidualnych zatrudniających do 9 osób⁹).

Dokonując analizy udziału podmiotów spółdzielczych w sektorze bankowym, należy rozpocząć od przeglądu struktury podmiotowej. Dane dotyczące ilości podmiotów działających w tym segmencie rynku zostały przedstawione w tabeli 1.

⁷ A. Jedliński, *Członkostwo w spółdzielczej kasie oszczędnościowo-kredytowej*, Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis 2002, s. 25.

⁸ Ustawa z dnia 5 listopada 2009 roku o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych, Dz.U. 2012, poz. 855.

⁹ http://www.nbp.pl/statystyka/pieniezna_i_bankowa/dwn/zmiany_definicyjne.pdf (dostęp: 24.10.2013).

Tabela 1. Podmioty działające na rynku bankowym

Instytucje bankowe	Rodzaje podmiotów	2008	2009	2010	2011	2012
Banki komercyjne	Podmioty	52	49	49	47	45
	Placówki	10 431	9 829	9 953	b.d.	b.d.
Banki spółdzielcze	Podmioty	579	576	576	574	572
	Placówki	4 205	4 416	3 864	b.d.	b.d.
SKOK	Podmioty	62	62	59	59	55
	Placówki	1 750	1 795	1 843	1 925	2 076
Oddziały instytucji kredytowych	Podmioty	18	18	21	21	25
	Placówki		242	353	b.d.	b.d.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: www.nbp.pl; http://www.knf.gov.pl/opracowania/sector_bankowy/dane_o_ryнку/Dane_miesieczne.html (dostęp: 31.10.2013); http://www.stat.gov.pl/gus/5840_1175_PLK_HTML.htm (dostęp: 31.10.2013).

Analizując dostępne dane, można stwierdzić, że zarówno ilość banków komercyjnych, jak i podmiotów spółdzielczych ulegała w badanym okresie niewielkim zmianom w kierunku zmniejszenia liczby działających jednostek¹⁰. Zarówno wypadku banków spółdzielczych, jak i SKOK-ów wzrastała liczba placówek bankowych. Mając na uwadze zmianę modelu działania części banków komercyjnych w kierunku zawierania umów franchyzowych i w ten sposób tworzenia nowych punktów bankowych, powyższe zestawienie ma jedynie charakter informacyjny. Należy podkreślić, że sektor SKOK dysponuje największą liczbą placówek.

Pełnej informacji na temat struktury analizowanego segmentu rynku finansowego dostarczają dane finansowe dotyczące wielkości bilansowych – kapitałów własnych, aktywów, depozytów podmiotów niefinansowych i kredytów udzielonych podmiotom niefinansowym. W tabeli 2 zostało zawarte zestawienie danych dotyczących wielkości aktywów w latach 2009- 2013.

¹⁰ *Raport o sytuacji spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych w 2012 roku*, Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Warszawa, maj 2013, s. 15.

Tabela 2. Aktywa banków komercyjnych, banków spółdzielczych i SKOK-ów w latach 2009-2013 (w tys. zł)

Wielkość aktywów	2009	2010	2011	2012	30.06.2013
Wielkość aktywów sektora bankowego	1 057 375 594	1 159 358 340	1 294 564 182	1 350 196 822	1 410 244 070
Wielkość aktywów banków komercyjnych	939 918 879	1 034 241 848	1 187 720 050	1 236 240 755	1 276 276 745
Udział aktywów banków komercyjne w aktywach sektora bankowego (%)	88,89	89,21	91,75	91,56	90,50
Wielkość aktywów banków spółdzielczych	61 715 418	70 434 370	78 359 734	85 819 645	92 830 580
Udział aktywów banków spółdzielczych w aktywach sektora bankowego (%)	5,84	6,08	6,05	6,36	6,58
Udział aktywów banków spółdzielczych w aktywach banków komercyjnych (%)	6,57	6,81	6,60	6,94	7,27
Wielkość aktywów SKOK-ów	11 637 339	14 014 363	15 598 200	16 812 088	18 328 875
Udział aktywów SKOK-ów w aktywach sektora bankowego (%)	1,10	1,21	1,21	1,25	1,30
Udział aktywów SKOK-ów w aktywach banków komercyjnych (%)	1,24	1,36	1,31	1,36	1,44
Udział aktywów SKOK-ów w aktywach banków spółdzielczych (%)	18,86	19,90	19,90	19,59	19,74
Udział aktywów banków spółdzielczych i SKOK-ów (łącznie) w aktywach banków komercyjnych (%)	7,80	8,17	7,91	8,30	8,71

Źródło: opracowanie własne na podstawie: http://www.nbp.pl/home.aspx?f=/statystyka/pieniezna_i_bankowa/zagregowany.html (dostęp: 31.10.2013); http://www.knf.gov.pl/opracowania/sektor_bankowy/dane_o_rynku/Dane_miesieczne.html (dostęp: 31.10.2013); http://www.stat.gov.pl/gus/5840_1175_PLK_HTML.htm (dostęp: 31.10.2013).

Relacja pomiędzy wielkością aktywów banków spółdzielczych i banków komercyjnych pozostaje w analizowanym okresie na stałym poziomie. Oscyluje ona nieco poniżej 7%. Wskazuje to nie tylko na znaczącą dla polskiego systemu bankowego wielkość sektora banków spółdzielczych, ale również na równomierne tempo rozwoju zarówno banków komercyjnych, jak i spółdzielczych. Stosunek wielkości aktywów SKOK do aktywów banków komercyjnych nie przekracza 1,5%. Natomiast relacja pomiędzy wielkością aktywów obu segmentów spółdzielczych pozwala wskazać na znaczącą pozycję SKOK-ów. Wielkość ich aktywów w stosunku do wielkości aktywów banków spółdzielczych zbliża się do 20%. Łącznie aktywa segmentu spółdzielczego stanowią na przestrzeni analizowanego okresu od 7,8% (w 2009 roku) do 8,3% (w 2012 roku) aktywów banków komercyjnych. Mimo w miarę stabilnej relacji można

jednak dostrzec stopniowy wzrost udziału zarówno banków spółdzielczych, jak i SKOK-ów w aktywach sektora.

Z danych Komisji Nadzoru Finansowego¹¹ wynika specyficzna struktura podmiotowa sektora spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych. W 5 największych podmiotach skupionych jest około 70% wartości aktywów, a w 10 największych około 80% wartości aktywów wszystkich kas. Ponadto aktywa największej z kas są trzy razy większe od aktywów największego banku spółdzielczego. Dodatkowo największa kasa ma ponad 980 tys. członków (największy pod tym względem bank spółdzielczy – tylko ok. 34 tys.). Taka sytuacja rodzi wątpliwości co do faktycznego istnienia więzi pomiędzy spółdzielcami w kasie (zgodnie z zapisami ustawy taka więź jest warunkiem koniecznym).

Do ciekawych wniosków prowadzi analiza informacji zaprezentowanych w tabeli 3, dotyczących relacji pomiędzy wielkością kapitałów banków komercyjnych oraz funduszy banków spółdzielczych i SKOK-ów. W wypadku pierwszych dwóch grup podmiotów wielkości kapitałów i funduszy utrzymują się w stałej relacji (około 6,7%). Przy czym relacja ta jest zbliżona do wielkości relacji wolumenów aktywów ogółem. Natomiast w wypadku SKOK-ów wielkość relacji poziomu funduszy do wielkości kapitałów banków komercyjnych czy funduszy banków spółdzielczych znacząco odbiega od analogicznych relacji dotyczących aktywów. Prowadzi to do wniosku o niedopasowaniu w wypadku SKOK-ów wielkości zgromadzonych funduszy do rozmiarów prowadzonej działalności (czego uproszczoną miarą może być wielkość aktywów)¹². Temat ten zostanie szczegółowo omówiony w kolejnej części artykułu, dotyczącej oceny kondycji finansowej SKOK-ów.

Tabela 3. Kapitały banków komercyjnych oraz fundusze banków spółdzielczych i SKOK-ów w latach 2009-2013 (w tys. zł)

Wielkość kapitałów (funduszy)	2009	2010	2011	2012	30.06.2013
1	2	3	4	5	6
Wielkość kapitałów banków komercyjnych	97 632 691	109 641 833	121 171 812	137 999 120	136 574 251
Wielkość funduszy banków spółdzielczych	6 599 820	7 304 621	8 178 673	9 115 560	9 473 914

¹¹ *Raport o sytuacji spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych w półroczu 2013*, Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Warszawa, październik 2013, s. 17-18.

¹² Tamże, s. 7-8.

1	2	3	4	5	6
Wielkość funduszy banków spółdzielczych /Wielkość kapitałów banków komercyjnych (%)	6,76	6,66	6,75	6,60	6,94
Wielkość funduszy SKOK	311 634	418 590	535 621	737 324	135 439
Wielkość funduszy SKOK /Wielkość kapitałów banków komercyjnych (%)	0,32	0,38	0,44	0,08	0,10
Wielkość funduszy SKOK /Wielkość funduszy banków spółdzielczych (%)	4,72	5,73	6,55	1,19	1,43
Wielkość funduszy SKOK i banków spółdzielczych /Wielkość kapitałów banków komercyjnych (%)	7,08	7,04	7,19	6,68	7,04

Źródło: opracowanie własne na podstawie: http://www.nbp.pl/home.aspx?f=/statystyka/pieniezna_i_bankowa/zagregowany.html (dostęp: 31.10.2013); http://www.knf.gov.pl/opracowania/sector_bankowy/dane_o_rynku/Dane_miesieczne.html (dostęp: 31.10.2013); http://www.stat.gov.pl/gus/5840_1175_PLK_HTML.htm (dostęp: 31.10.2013).

W tabeli 4 zostały przedstawione dane dotyczące rozmiarów prowadzonej działalności. Możliwość dokonywania porównań w tym zakresie istnieje w odniesieniu do należności i zobowiązań podmiotów niefinansowych, są to bowiem grupy klientów obsługiwane przez wszystkie analizowane grupy podmiotów.

Tabela 4. Należności i zobowiązania sektora niefinansowego wobec banków komercyjnych, banków spółdzielczych i SKOK-ów w latach 2009-2012 (w tys. zł)

Wielkości bilansowe	2009	2010	2011	2012	30.06.2013
1	2	3	4	5	6
Należności					
Wielkość portfela należności w bankach komercyjnych	570 352 452	624 775 853	741 302 470	750 214 400	771 272 539
Wielkość portfela należności w bankach spółdzielczych	36 174 415	39 588 945	44 276 346	48 456 747	50 734 120
Wielkość portfela należności w bankach spółdzielczych /Wielkość portfela należności w bankach komercyjnych (%)	6,34	6,34	5,97	6,46	6,58
Wielkość portfela należności w SKOK-ach	8 357 389	9 626 366	10 216 665	12 156 343	10 379 392
Wielkość portfela należności w SKOK-ach /Wielkość portfela należności w bankach komercyjnych (%)	1,47	1,54	1,38	1,62	1,35
Wielkość portfela należności w SKOK-ach /Wielkość portfela należności w bankach spółdzielczych (%)	23,1	24,3	23,07	25,09	20,46

1	2	3	4	5	6
Zobowiązania					
Wielkość portfela zobowiązań w bankach komercyjnych	505 056 110	547 785 746	631 463 534	651 635 081	666 662 288
Wielkość portfela zobowiązań w bankach spółdzielczych	45 681 070	53 823 594	59 970 014	66 207 094	71 641 287
Wielkość portfela zobowiązań w bankach spółdzielczych / Wielkość portfela zobowiązań w bankach komercyjnych (%)	9,04	9,83	9,50	10,16	10,75
Wielkość portfela zobowiązań w SKOK-ach	11 029 342	13 241 182	14 700 602	15 730 689	17 245 120
Wielkość portfela zobowiązań w SKOK-ach /Wielkość portfela zobowiązań w bankach komercyjnych (%)	2,18	2,42	2,33	2,41	2,59
Wielkość portfela zobowiązań w SKOK-ach /Wielkość portfela zobowiązań w bankach spółdzielczych (%)	24,14	24,60	24,51	23,76	24,07

Źródło: opracowanie własne na podstawie: http://www.nbp.pl/home.aspx?f=/statystyka/pieniezna_i_bankowa/zagregowany.html (dostęp: 31.10.2013); http://www.knf.gov.pl/opracowania/sector_ban_kowy/dane_o_rynku/Dane_miesieczne.html (dostęp: 31.10.2013); http://www.stat.gov.pl/gus/5840_1175_PLK_HTML.htm (dostęp: 31.10.2013).

Z zaprezentowanych powyżej danych wynika, że udział banków spółdzielczych i SKOK-ów w rynku bankowym był znacznie większy w stosunku do zobowiązań niż do należności podmiotów niefinansowych. Relacja należności banków spółdzielczych do należności banków komercyjnych waha się od 5,97% (w 2011 roku) do 6,46% (w 2012 roku). Równocześnie analogiczna relacja dotycząca zobowiązań zmieniała się z 9,04% (w 2009 roku) do 10,16% (w 2012 roku). Świadczy to o ostrożnej strategii banków spółdzielczych, które nie rozwijają dynamicznej akcji kredytowej, pozostając konkurencyjne na rynku depozytów.

W wypadku SKOK-ów relacja należności do zobowiązań banków komercyjnych nie przekroczyła 1,64% (w 2012 roku), a po stronie zobowiązań 2,42% (w 2010 roku). Należy zwrócić szczególną uwagę na porównania w obrębie segmentu spółdzielczego. Należności SKOK-ów stanowią bowiem około 25% należności banków spółdzielczych. Podobne relacje dotyczą również zobowiązań.

Ze względu na to, że głównym przedmiotem działania banków spółdzielczych i SKOK-ów jest obsługa gospodarstw domowych, istotne jest dla oceny udziału w rynku bankowym przeanalizowanie danych dotyczących relacji pomiędzy wielkościami należności i zobowiązań w odniesieniu do tej grupy klientów bankowych. Stosowne informacje zostały zawarte w tabeli 5.

Tabela 5. Należności i zobowiązania gospodarstw domowych w bankach komercyjnych, bankach spółdzielczych i SKOK-ach w latach 2009-2012 (w tys. zł)

Wielkości bilansowe	2009	2010	2011	2012	30.06.2013
Należności					
Wielkość portfela należności w bankach komercyjnych	363 711 150	420 112 084	495 499 163	495 701 981	509 373 959
Wielkość portfela należności w bankach spółdzielczych	27 669 934	29 467 860	31 602 448	33 473 672	34 547 436
Wielkość portfela należności w bankach spółdzielczych /Wielkość portfela należności w bankach komercyjnych (%)	7,61	7,01	6,38	6,75	6,78
Wielkość portfela zobowiązań w SKOK-ach	8 357 389	9 626 366	10 216 665	12 156 343	10 379 392
Wielkość portfela zobowiązań w SKOK-ach /Wielkość portfela zobowiązań w bankach komercyjnych (%)	2,30	2,29	2,06	2,45	2,04
Wielkość portfela zobowiązań w SKOK-ach /Wielkość portfela zobowiązań w bankach spółdzielczych (%)	30,20	32,67	32,33	36,32	30,04
Wielkość portfela zobowiązań w SKOK-ach i bankach spółdzielczych /Wielkość portfela zobowiązań w bankach komercyjnych (%)	9,91	9,30	8,44	9,20	8,82
Zobowiązania					
Wielkość portfela zobowiązań w bankach komercyjnych	337 926 438	363 447 438	424 520 213	457 633 875	470 460 741
Wielkość portfela zobowiązań w bankach spółdzielczych	39 834 910	46 882 312	52 808 406	58 337 676	63 529 975
Wielkość portfela zobowiązań w bankach spółdzielczych /Wielkość portfela zobowiązań w bankach komercyjnych (%)	11,79	12,90	12,44	12,75	13,50
Wielkość portfela zobowiązań w SKOK-ach	11 029 342	13 241 182	14 700 602	15 730 689	17 245 120
Wielkość portfela zobowiązań w SKOK-ach /Wielkość portfela zobowiązań w bankach komercyjnych (%)	3,26	3,64	3,46	3,44	3,67
Wielkość portfela zobowiązań w SKOK-ach /Wielkość portfela zobowiązań w bankach spółdzielczych (%)	27,69	28,24	27,84	26,96	27,14
Wielkość portfela zobowiązań w SKOK-ach i bankach spółdzielczych /Wielkość portfela zobowiązań w bankach komercyjnych (%)	15,05	16,54	15,90	16,19	17,17

Źródło: opracowanie własne na podstawie: http://www.nbp.pl/home.aspx?f=/statystyka/pieniężna_i_bankowa/zagregowany.html (dostęp: 31.10.2013); http://www.knf.gov.pl/opracowania/sektor_bankowy/dane_o_rynku/Dane_miesieczne.html (dostęp: 31.10.2013); http://www.stat.gov.pl/gus/5840_1175_PLK_HTML.htm (dostęp: 31.10.2013).

Z analizy zaprezentowanych powyżej danych wynika, że zarówno banki spółdzielcze, jak i SKOK-i są znaczącymi podmiotami na rynku instytucji oferujących produkty oszczędnościowe i pożyczkowe gospodarstwu domowemu. W stosunku do należności klientów detalicznych ich udział stanowi około 9% w relacji do udziału banków komercyjnych (z maksimum w 2009 roku na poziomie blisko 10%). Natomiast zobowiązania gospodarstw domowych wobec banków spółdzielczych i SKOK-ów stanowią aż ponad 16% zobowiązań wobec banków komercyjnych. Przy czym zobowiązania wobec kas stanowią ponad 25% zobowiązań wobec banków spółdzielczych.

Z przedstawionych powyżej rozważań wynika, że zarówno banki spółdzielcze, jak i spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe są istotnymi podmiotami rynku finansowego. Ich łączny udział w relacji do stanowiących największy segment rynku usług bankowych banków komercyjnych w zależności od analizowanych wielkości bilansowych waha się od około 8% (wielkość aktywów) do ponad 16% (zobowiązania gospodarstw domowych). Zwłaszcza w detalicznym segmencie klientów bankowych instytucje spółdzielcze odgrywają znaczącą rolę. Potwierdza to tezę o istotnym znaczeniu ich kondycji finansowej dla całego sektora finansowego.

OCENA KONDYCJI FINANSOWEJ BANKÓW SPÓŁDZIELCZYCH I SPÓŁDZIELCZYCH KAS OSZCZĘDNOŚCIOWO-KREDYTOWYCH

Analiza kondycji finansowej opisywanych instytucji w badanym okresie zostanie przeprowadzona poniżej odrębnie dla banków spółdzielczych i odrębnie dla spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych. Takie rozwiązanie wynika z różnej dostępności i zakresu danych publikowanych dla tych grup podmiotów.

W tabeli 6 zostały przedstawione informacje prezentowane już w pierwszej części artykułu w kontekście udziału sektora spółdzielczego w polskim rynku bankowym. Poniżej przedstawione są one na potrzeby dokonania analizy dynamiki ich zmian.

Tabela 6. Dynamika podstawowych wielkości bilansowych banków spółdzielczych w latach 2009-2013

Wybrane pozycje bilansowe	2009	2010	2011	2012	30.06.2013
Wielkość aktywów (w tys. zł)	61 715 418	70 434 370	78 359 734	85 819 645	92 830 580
Dynamika (rok ubiegły = 100)	-	141,13%	111,25%	109,52%	108,17%
Kapitały (w tys. zł)	6 599 820	7 304 621	8 178 673	9 115 560	9 473 914
Dynamika (rok ubiegły = 100)	-	110,68%	111,97%	111,46%	103,93%
Należności (w tys. zł)	36 174 415	39 588 945	44 276 346	48 456 747	50 734 120
Dynamika (rok ubiegły = 100)	-	109,44%	111,84%	109,44%	104,70%
Zobowiązania (w tys. zł)	45 681 070	53 823 594	59 970 014	66 207 094	71 641 287
Dynamika (rok ubiegły = 100)	-	117,82%	111,42%	110,40%	108,21%
Zobowiązania – należności (w tys. zł)	9 506 655	14 234 649	15 693 668	17 750 347	20 907 167
Dynamika (rok ubiegły = 100)	-	149,73%	110,25%	113,11%	117,78%

Źródło: opracowanie własne na podstawie: http://www.knf.gov.pl/opracowania/sektor_bankowy/dane_o_rynku/Dane_miesieczne.html (dostęp: 31.10.2013).

Wielkość aktywów banków spółdzielczych w analizowanym okresie stale wzrastała, co należy ocenić pozytywnie. Świadczy to bowiem o rozwoju banków. Jednak tempo tego przyrostu wyraźnie spadało od poziomu ponad 40% (w 2010 w porównaniu do 2009 roku) do niespełna 10% (w 2012 w porównaniu z 2011 rokiem). W całym analizowanym okresie wielkość aktywów wzrosła o ponad 50%. Wzrostowi sumy bilansowej towarzyszył stały wzrost kapitałów banków. Z punktu widzenia bezpieczeństwa prowadzonej działalności jest to, oczywiście, zjawisko pozytywne. Równocześnie należy podkreślić, że wszystkie banki spółdzielcze osiągnęły minimalny wymagany poziom kapitałów¹³.

Wzrostowi aktywów towarzyszył wzrost należności i zobowiązań. Jednak również w wypadku tych pozycji bilansowych dostrzegalny jest spadek tempa przyrostu. W całym badanym okresie należności wzrosły o ponad 40%, a zobowiązania o blisko 57%. Potwierdza to tezę o stałym (choć spowalniającym)

¹³ Informacja o sytuacji banków spółdzielczych i zrzeszających w I półroczu 2013 r., Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Warszawa, październik 2013, s. 18.

tempie rozwoju sektora bankowości spółdzielczej i większej aktywności na rynku depozytów niż kredytów. Jako źródło potencjalnego ryzyka dla sektora bankowości spółdzielczej należy potraktować stałą i wzrastającą nadpłynność¹⁴. Świadczy ona z jednej strony o niesłabnącej atrakcyjności banków spółdzielczych dla lokujących wolne środki klientów. Z drugiej jednak strony można dostrzec pewną zachowawczość banków w rozwijaniu działalności kredytowej.

Interesujących informacji dostarcza analiza danych zawartych w tabeli 7, dotyczących dynamiki przyrostu należności i zobowiązań w stosunku do gospodarstw domowych. W pierwszej części artykułu wskazano, że w segmencie kredytów i lokat gospodarstw domowych banki spółdzielcze zajmują istotną pozycję w sektorze. Jednak badanie dynamiki przyrostu tej kategorii należności wskazuje, że przyrastała ona wolniej, niż następował przyrost całej kategorii należności. Tempo wzrostu nie przekraczało 8% (w ujęciu rok do roku) i cechowało się stopniowym spowolnieniem. W badanym okresie należności od gospodarstw domowych wzrosły o niecałe 25%. Zobowiązania wobec sektora gospodarstw domowych natomiast przyrastały w tempie bardzo zbliżonym do tempa zmian całej kategorii zobowiązań. Podobnie jak dla ogólnych kategorii zobowiązań i należności również w stosunku do wielkości dotyczących gospodarstw domowych widoczna jest przyrastająca dysproporcja pomiędzy wolumenem przyjętych depozytów i udzielonych kredytów.

Tabela 7. Dynamika należności i zobowiązań banków spółdzielczych wobec sektora gospodarstw domowych w latach 2009-2013

Wielkości bilansowe	2009	2010	2011	2012	30.06.2013
Należności (w tys. zł)	27 669 934	29 467 860	31 602 448	33 473 672	34 547 436
Dynamika (rok ubiegły = 100)	–	106,50%	107,24%	105,92%	103,21%
Zobowiązania (w tys. zł)	39 834 910	46 882 312	52 808 406	58 337 676	63 529 975
Dynamika (rok ubiegły = 100)	–	117,69%	112,64%	110,47%	108,90%
Zobowiązania – należności (w tys. zł)	12 164 976	17 414 452	21 205 958	24 864 004	28 982 539

Źródło: opracowanie własne na podstawie: http://www.knf.gov.pl/opracowania/sektor_bankowy/dane_o_rynku/Dane_miesieczne.html (dostęp: 31.10.2013).

Potwierdzeniem dobrej kondycji finansowej banków spółdzielczych są dane dotyczące współczynników wypłacalności (tabela 8). W całym anali-

¹⁴ Tamże, s. 6-9.

zowanym okresie pozostawał on na wysokim bezpiecznym poziomie i – co może być dyskusyjne – wykazywał tendencję wzrastającą. Z danych Komisji Nadzoru Finansowego wynika, że minimalny współczynnik wypłacalności banku spółdzielczego na koniec czerwca 2013 roku wynosił 8,2%, natomiast maksymalny przekraczał 58%¹⁵.

Tabela 8. Współczynnik wypłacalności banków spółdzielczych w latach 2009-2013

Współczynniki wypłacalności	2009	2010	2011	2012	30.06.2013
Współczynnik wypłacalności	13,37	13,17	13,41	13,83	14,40
Tier1	12,52	12,36	12,58	13,03	13,58

Źródło: opracowanie własne na podstawie: http://www.knf.gov.pl/opracowania/sektor_bankowy/dane_o_rynku/Dane_miesieczne.html (dostęp: 31.10.2013).

Kolejnym istotnym elementem charakteryzującym kondycję finansową banków spółdzielczych jest wartość i struktura należności przeterminowanych w portfelach banków. W tabeli 9 zostały przedstawione stosowne informacje na ten temat. Jako niepokojące należy ocenić zjawisko wzrostu wolumenu należności przeterminowanych w stosunku do ogółu należności. Udział ten wzrósł od 7 do ponad 11%. Największy wzrost dotyczył należności, w których okres opóźnień w spłacie nie przekracza 30 dni, oraz należności przeterminowanych powyżej 180 dni. O ile pierwsza grupa to należności w większości spłacalne, o tyle druga grupa to często należności dla banku już niemożliwe do odzyskania. Ich przyrost jest więc szczególnie niepokojący.

Tabela 9. Należności przeterminowane w bankach spółdzielczych w latach 2009-2013 (w tys. zł)

Należności przeterminowane	2009	2010	2011	2012	30.06.2013
1	2	3	4	5	6
Należności przeterminowane do 30 dni		898 506	1 140 537	1 826 829	2 684 737
Udział należności przeterminowanych do 30 dni w należnościach sektora niefinansowego (%)		2,27	2,58	3,77	5,29

¹⁵ Tamże, s. 1.

1	2	3	4	5	6
Udział należności przeterminowanych od 31 do 90 dni w należnościach sektora niefinansowego (%)	1,47	1,17	1,34	1,64	1,36
Należności przeterminowane od 91 do 180 dni	214 063	241 293	366 257	337 798	412 591
Udział należności przeterminowanych od 91 do 180 dni w należnościach sektora niefinansowego (%)	0,59	0,61	0,83	0,70	0,81
Należności przeterminowane powyżej 180 dni	1 046 164	1 198 003	1 479 938	1 887 210	2 046 648
Udział należności przeterminowanych powyżej 180 dni w należnościach sektora niefinansowego (%)	2,89	3,30	3,34	3,89	4,03
Należności przeterminowane łącznie	–	2 799 542	3 580 024	4 846 089	5 835 146
Udział należności przeterminowanych w należnościach sektora niefinansowego (%)	–	7,07	8,09	10,00	11,50

Źródło: opracowanie własne na podstawie: http://www.knf.gov.pl/opracowania/sektor_bankowy/dane_o_rynku/Dane_miesieczne.html (dostęp: 31.10.2013).

Przechodząc do analizy wybranych pozycji rachunku zysków i strat banków spółdzielczych (informacje na ten temat są zaprezentowane w tabeli 10), należy podkreślić pozytywny wymiar prezentowanych wielkości. Zarówno wynik na działalności bankowej, jak i wynik na działalności operacyjnej stale wzrastają. Przekłada się to na wzrost wyniku finansowego zarówno w ujęciu brutto, jak i netto. Jednak również w tym wypadku dynamika tempa przyrostu jest malejąca. Należy także zwrócić uwagę na wzrost kosztów odsetkowych po stronie banków spółdzielczych, następujący pomimo obniżania przez bank centralny poziomu podstawowych stóp procentowych. Tempo przyrostu kosztów odsetkowych jest wyższe niż tempo przyrostu zobowiązań. Prawdopodobną przyczyną tego zjawiska jest utrzymywanie przez banki spółdzielcze wysokiego stałego oprocentowania lokat jako sposobu na zdobycie przewagi konkurencyjnej¹⁶.

¹⁶ Informacja o sytuacji banków spółdzielczych i zrzeszających w I kw. 2013 r., Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Warszawa, lipiec 2013, s. 3.

Tabela 10. Wybrane pozycje rachunku wyników banków spółdzielczych za lata 2009-2013 (w tys. zł)

Wielkości wynikowe	2009	2010	2011	2012	30.06.2013
Przychody odsetkowe	3 870 609	3 420 352	5 091 520	5 838 039	2 701 316
Dynamika przychodów odsetkowych (rok ubiegły = 100)	-	88,37%	148,86%	114,66%	-
Koszty odsetkowe	1 459 955	1 603 966	1 904 293	2 304 067	1 140 616
Dynamika kosztów odsetkowych (rok ubiegły = 100)	-	109,86%	118,72%	120,99%	-
Wynik działalności bankowej	3 408 627	3 751 940	4 249 135	4 584 976	2 078 053
Dynamika wyniku na działalności bankowej (rok ubiegły = 100)	-	110,07	113,25%	107,90%	-
Wynik z działalności operacyjnej	867 130	940 880	1 148 938	1 240 892	506 772
Dynamika wyniku z działalności operacyjnej (rok ubiegły = 100)	-	108,51%	122,11%	108,00%	-
Wynik finansowy brutto	867 341	943 086	1 149 151	1 240 990	506 767
Dynamika wyniku finansowego brutto (rok ubiegły = 100)	-	108,73%	121,85%	107,99%	-
Wynik finansowy netto	685 948	736 577	898 181	967 601	395 575
Dynamika wyniku finansowego netto (rok ubiegły = 100)	-	107,38%	121,94%	107,73%	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie: http://www.knf.gov.pl/opracowania/sektor_bankowy/dane_o_rynku/Dane_miesieczne.html (dostęp: 31.10.2013).

W tabeli 11 zostały przedstawione wybrane podstawowe miary efektywności działania banków spółdzielczych. Wszystkie przytoczone miary poprawiały się od 2009 do 2011 roku, a po tym okresie uległy pogorszeniu. Należy zauważyć, że efektywność działania (choć wciąż zadowalająca) odbiegała *in minus* od średnich wielkości charakteryzujących cały sektor bankowy. Było to konsekwencją lokalnego charakteru działania banków spółdzielczych, rozdrobnienia sektora i niewykorzystywania potencjalnych źródeł przewagi konkurencyjnej, jakie wynikają ze zrzeszania się w obrębie banków zrzeszających¹⁷. Dodatkowym czynnikiem osłabiającym efektywność działania banków spółdzielczych była polityka stabilizacji zatrudnienia i nieprzeprowa-

¹⁷ A. Szełągowska, *Polska bankowość spółdzielcza – wczoraj, dziś i jutro*, w: *Współczesna bankowość spółdzielcza*, red. A. Szełągowska, Warszawa: CeDeWu 2012, s 292-294.

dziania zmian restrukturyzacyjnych w tym obszarze¹⁸. Aktywa banków spółdzielczych stanowią niespełna 7% aktywów banków komercyjnych, a poziom zatrudnienia oscyluje w pobliżu 30% zatrudnienia w bankach komercyjnych¹⁹. Wszystkie te elementy składały się na niską efektywność kosztową banków spółdzielczych, co należy ocenić jako potencjalne źródło niestabilności finansowej w przyszłości²⁰.

Tabela 11. Wybrane miary efektywności działania banków spółdzielczych w latach 2009-2013(%)

Miary efektywności	2009	2010	2011	2012	30.06.2013
ROA netto	1,2	1,1	1,2	1,2	0,9
ROE netto	9,31	9,35	12,80	11,10	8,50
C/I	71,53	69,18	66,80	65,80	70,60
Wynik odsetkowy /średnie aktywa	4,15	4,13	4,30	4,30	3,40
Wynik pozaodsetkowy /średnie aktywa	1,72	1,58	1,40	1,30	1,10
Wynik działalności bankowej /średnie aktywa	5,86	5,71	5,70	5,60	4,60

Źródło: opracowanie własne na podstawie: http://www.knf.gov.pl/opracowania/sektor_bankowy/dane_o_rynku/Dane_miesieczne.html (dostęp: 31.10.2013).

Analiza wybranych elementów bilansów spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych została dokonana na podstawie informacji zawartych w tabeli 12. Wynika z nich, że wielkość aktywów SKOK-ów w badanym okresie stale wzrastała, ale tempo tego wzrostu (podobnie jak w wypadku banków spółdzielczych) ulegało z czasem osłabieniu. Od 2009 roku do końca czerwca 2013 roku suma bilansowa wzrosła o blisko 60%. Jak była o tym mowa w pierwszej części artykułu, wielkość funduszy własnych, mimo że wzrastała (skokowy spadek nastąpił w 2012 roku wraz ze zmianą definicji ustawowej tej kategorii bilansowej) pozostawała niewystarczająca w stosunku do rozmiarów

¹⁸ S. K o z a k, *Stabilność i dochodowość banków spółdzielczych w Polsce w czasie kryzysu rynków finansowych*, „Zeszyty Naukowe SGGW” 2010, nr 4(53), s. 257.

¹⁹ *Informacja o sytuacji banków spółdzielczych i zrzeszających w I półroczu 2013 r.*, Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Warszawa, październik 2013, s. 5-6.

²⁰ R. K a t a, *Stabilność finansowa banków spółdzielczych w warunkach niestabilności rynków finansowych*, w: *Stabilność systemu finansowego – instytucje, instrumenty, uwarunkowania*, red. A. Alińska, B. Pietrzak, Warszawa: CeDeWu 2012, s. 195.

prowadzonej działalności. Analiza wolumenu należności wskazuje na jego wysoką dynamikę. Gwałtowny spadek w okresie 31 grudnia 2012-30 czerwca 2013 roku wynikał ze sprzedaży przez kasy znacznego portfela należności przeterminowanych²¹. Analiza wielkości zobowiązań wskazuje na stały ich wzrost, przy czym jego tempo z upływem czasu spadało. Podobnie jak w sektorze banków spółdzielczych również wśród spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych występowało stale zjawisko nadwyżki zobowiązań nad należnościami (pogłębione w wyniku sprzedaży części portfela kredytowego).

Tabela 12. Dynamika podstawowych wielkości bilansowych SKOK-ów w latach 2009-2013

Wielkości bilansowe	2009	2010	2011	2012	30.06.2013
Wielkość aktywów (w tys. zł)	11 637 339	14 014 363	15 598 200	16 812 088	18 328 875
Dynamika wielkości aktywów (rok ubiegły = 100)	-	120,43%	111,30%	107,78%	109,02%
Fundusze (w tys. zł)	311 634	418 590	535 621	737 324	135 439
Dynamika funduszy (rok ubiegły = 100)	-	134,32%	127,96%	-	128,99%
Należności (w tys. zł)	8 357 389	9 626 366	10 216 665	12 156 343	10 379 392
Dynamika należności (rok ubiegły = 100)	-	115,18%	106,13%	118,99%	85,38%
Zobowiązania (w tys. zł)	11 029 342	13 241 182	14 700 602	15 730 689	17 245 120
Dynamika zobowiązań (rok ubiegły = 100)	-	120,05%	111,02%	107,01%	109,63%
Różnica pomiędzy zobowiązaniami i należnościami (w tys. zł)	2 671 953	3 614 816	4 483 937	3 574 346	6 865 728
Dynamika różnicy pomiędzy zobowiązaniami i należnościami (rok ubiegły = 100)	-	135,29%	124,04%	79,71%	192,08%

Źródło: opracowanie własne na podstawie: http://www.knf.gov.pl/opracowania/sektora_kas_spoldzielczych/index.html (dostęp: 31.10.2013); http://www.stat.gov.pl/gus/5840_1175_PLK_HTML.htm (dostęp: 31.10.2013).

Analiza portfela należności kas dokonana przez zewnętrznych audytorów wskazała na istniejące ryzyko kredytowe. Według stanu na 31 grudnia 2012 roku (wcześniejsze porównywalne dane nie są dostępne) należności przeterminowane stanowiły ponad 30% wartości kredytów. Przy czym należności przeterminowane ponad 12 miesięcy (o najniższym prawdopodobieństwie spłaty) stanowiły

²¹ *Informacja o sytuacji spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych w I półroczu 2013 r.*, Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Warszawa, październik 2013, s. 29.

ponad 16% portfela. Jest to sytuacja bardzo niepokojąca i wymagająca dokonania nie tylko restrukturyzacji kredytów, ale przede wszystkim zmiany zasad udzielania pożyczek.

Dokonanie analizy poziomu adekwatności kapitałowej SKOK-ów jest utrudnione ze względu na istnienie dwóch metodyk wyliczania wielkości funduszy własnych. Zgodnie z metodyką Kasy Krajowej SKOK pozycje bilansowe zysku bieżącego i zysku w trakcie rozliczania są zaliczane do funduszy własnych, a zgodnie z wymogami ustawowymi nie mogą być do nich zaliczone. Do końca stycznia 2014 roku obowiązują przejściowe zasady wyliczania współczynnika adekwatności kapitałowej zgodne z metodyką Kasy Krajowej. Wyliczenie wymaganego poziomu funduszy wskazuje na poziomie całego sektora ich istotny niedobór. Według danych Komisji Nadzoru Finansowego na 30 czerwca 2013 roku tylko 15 kas osiągnęło minimalny poziom współczynnika wypłacalności. Równocześnie aż 20 kas miało ujemny współczynnik²². Odpowiednie wyliczenia dotyczące adekwatności kapitałowej zaprezentowano w tabeli 13.

Tabela 13. Poziom adekwatności kapitałowej w SKOK-ach w latach 2009-2013 (w tys. zł)

Wielkość funduszy	2009	2010	2011	2012	30.06.2013
Fundusze własne zgodnie z ustawą	311 634	418 596	535 621	104 996	135 439
Fundusze własne według metodyki Kasy Krajowej	465 494	560 575	623 928	672611	733 154
Niedobór/nadwyżka funduszy	-153 860	-141 979	-88 307	-365 374	-513 066

Źródło: opracowanie własne na podstawie: http://www.knf.gov.pl/opracowania/sektora_kas_spoldzielczych/index.html (dostęp: 31.10.2013).

Podsumowując wyniki analizy wielkości bilansowych, można wskazać na stały rozwój spółdzielczych kas, dla którego zagrożeniem pozostawał nieadekwatny do skali działalności poziom kapitałów.

W tabeli 14 zostały zaprezentowane informacje na temat wybranych elementów rachunku zysków i strat SKOK-ów. Wynika z niej stała pozytywna dynamika zarówno po stronie przychodów, jak i kosztów dotyczących całości kształtu działalności. Przychody, z wyjątkiem pierwszego półrocza 2013 roku, wzrastały szybciej niż koszty. Stale obserwowany był także wzrost wyniku finansowego zarówno w ujęciu brutto, jak i netto (również z wyjątkiem pierw-

²² *Informacja o sytuacji spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych w I półroczu 2013 r.*, Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Warszawa, październik 2013, s. 7-8.

szego półrocza 2013 roku, w którym kasy utworzyły znaczące odpisy związane z niską jakością portfela kredytowego).

Tabela 14. Wielkość i dynamika wybranych pozycji rachunku zysków i strat SKOK-ów w latach 2009-2013

Wielkości wynikowe	2009	2010	2011	2012	30.06.2013
Przychody z całokształtu działalności	1 729 789	2 380 237	2 943 080	4 520 256	1 832 797
Dynamika przychodów z całokształtu działalności (rok ubiegły = 100)	–	137,60%	123,65%	153,59%	–
Koszty uzyskania przychodów z całokształtu działalności	1 723 994	2 266 615	2 780 953	4 187 281	1 899 982
Dynamika kosztów uzyskania przychodów z całokształtu działalności (rok ubiegły = 100)	–	131,47%	122,69%	150,57%	–
Wynik finansowy brutto	5 736	113 619	162 128	331 055	-67 185
Dynamika wyniku finansowego brutto (rok ubiegły = 100)	–	1980,81%	142,69%	204,19%	–
Wynik finansowy netto	-19 164	85 576	83 821	242 434	-92 697
Dynamika wyniku finansowego netto (rok ubiegły = 100)	–		97,95%	289,23%	–

Źródło: opracowanie własne na podstawie: http://www.knf.gov.pl/opracowania/sektora_kas_spoldzielczych/index.html (dostęp: 31.10.2013); http://www.stat.gov.pl/gus/5840_1175_PLK_HTML.htm (dostęp: 31.10.2013).

Zaprezentowane w tabeli 15 wybrane wskaźniki efektywności działania SKOK-ów do końca 2012 roku wykazywały pozytywne tendencje. Nastąpił wzrost zarówno ROA, jak i ROE. Równocześnie stopniowej poprawie podlegał wskaźnik C/I. Odwrócenie tendencji nastąpiło w 2013 roku. Wynikło to głównie ze zmian przepisów, z objęcia kas nadzorem Komisji Nadzoru Finansowego i przeprowadzeniem poprzedzających audytów zewnętrznych. Skutkiem tych wydarzeń była weryfikacja portfela kredytowego i utworzenie odpisów związanych z jego niską jakością, co jak była już o tym mowa, przelożyło się na wzrost kosztów i spadek wyniku finansowego.

Tabela 15. Wybrane miary efektywności działania SKOK w latach 2009-2013(%)

Wskaźniki rentowności	2009	2010	2011	2012	30.06.2013
ROA netto	-0,2	0,7	0,6	1,5	-0,5
ROE netto	-6,3	24,4	16,8	36,6	-42,1
C/I	99,7	95,2	94,5	92,6	77,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie: http://www.knf.gov.pl/opracowania/sektora_kas_spoldzielczych/index.html (dostęp: 31.10.2013).

POTENCJALNE ZAGROŻENIA
DLA PRZYSZŁEJ SYTUACJI FINANSOWEJ
BANKÓW SPÓŁDZIELCZYCH
I SPÓŁDZIELCZYCH KAS OSZCZĘDNOŚCIOWO-KREDYTOWYCH

Zarówno banki spółdzielcze, jak i spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe są dobrze zakorzenione w polskim systemie finansowym. Jednak narastająca konkurencja ze strony banków komercyjnych, które poszukują nowych źródeł zysków, i efekty zaburzeń na globalnych rynkach finansowych przenoszących się do sfery realnej wpłynęły na zmiany warunków funkcjonowania sektora spółdzielczego.

Tradycyjnie za mocne strony banków spółdzielczych są uznawane znajomość lokalnego rynku i dobra opinia wśród klientów, a także proste i szybkie procedury bankowe²³. Zwykle jako słabe strony są wskazywane w literaturze słabość kapitałowa i uboga oferta produktowa, a także relatywnie wysokie koszty²⁴. Dodatkowo w okresie zaburzeń na globalnych rynkach finansowych atutem banków spółdzielczych okazał się brak ścisłych powiązań z rynkiem międzybankowym i tradycyjny sposób finansowania działalności kredytowej depozytami klientów²⁵. Dla spółdzielczych kas potencjalnym źródłem przewagi konkurencyjnej powinna być znajomość sytuacji finansowej klientów-udziałowców dzięki wzajemnemu powiązaniu ich więziami społecznymi (organizacyjnymi lub zawodowymi).

²³ T. Siudek, *Bankowość spółdzielcza w Polsce w warunkach gospodarki rynkowej. Studium konkurencyjności, efektywności, organizacji, regulacji oraz perspektyw rozwoju*, Warszawa: Wydawnictwo SGGW 2006, s. 356.

²⁴ K a t a, *Stabilność finansowa banków*, s. 201.

²⁵ K o z a k, *Stabilność i dochodowość banków*, s. 252-253.

W analizowanym okresie sytuacja finansowa SKOK-ów i banków spółdzielczych uległa dość istotnej zmianie. Pewne ryzyka występujące zawsze w ich działalności nabrały większego znaczenia. Pojawiły się też nowe zagrożenia. W wypadku banków spółdzielczych pierwszym elementem mogącym budzić wątpliwości w kontekście ich przyszłej sytuacji jest spadek tempa dynamiki przyrostu podstawowych wielkości bilansowych. Zjawisko to jest wynikiem narastającej konkurencji w sektorze bankowym. Banki komercyjne coraz głębiej penetrują rynki lokalne w niewielkich miejscowościach i wsiach – tradycyjne obszary działania banków spółdzielczych. Oferując bogatszą paletę produktów, obniżając koszty działalności dzięki efektom skali skutecznie konkurują ze spółdzielcami. Jedną z zastosowanych przez banki spółdzielcze strategii było ustalenie wysokiego poziomu oprocentowania przyjmowanych depozytów, aby utrzymać atrakcyjność swojej oferty. Jednocześnie banki cechowała pewna „opieszalność” w udzielaniu kredytów. Równocześnie w sytuacji nadwyżki zobowiązań nad należnościami w bilansach banków spółdzielczych wolne środki lokowane były przez nie w bankach zrzeszających, przy czym oprocentowanie tych depozytów było niższe od oferowanego klientom przez BS-y. Taka strategia działania znalazła negatywne odbicie w wynikach finansowych i tym samym nie sprawdziła się w praktyce. Opisane zjawiska wskazują więc na konieczność przebudowy strategii banków spółdzielczych w kierunku aktywniejszego prowadzenia akcji kredytowej. Równocześnie konieczne jest zachowanie odpowiedniej jakości portfela kredytowego, co może to zostać osiągnięte na drodze stosowania nowoczesnych procedur ratingowych.

Kolejnym zagrożeniem dla działania banków spółdzielczych jest niska i pogarszająca się efektywność kosztowa. W dużej mierze jest ona generowana przez wysoki poziom zatrudnienia w bankach. Wydaje się jednak, że jest to element, który można ocenić jako działanie przez banki na rzecz społeczności lokalnych. W związku z tym należy szukać źródeł obniżenia kosztów na innej drodze niż prosta restrukturyzacja zatrudnienia. Możliwości, jakie daje w tym zakresie wynikający z przepisów ustawowych obowiązek zrzeszania się, pozostają wciąż niewykorzystane. Podejmowane są już co prawda pierwsze próby wprowadzenia przez banki spółdzielcze wspólnej oferty produktowej czy prowadzenia wspólnych kampanii marketingowych, ale potencjalnych obszarów działań jest znacznie więcej. Dobrym przykładem jest możliwość opracowania wspólnych procedur ratingowych, co pozwoliłoby na wzrost akcji kredytowej przy niewielkich kosztach utrzymania jakości portfela. Konieczność podjęcia działań zmierzających do poszerzenia oferty produk-

towej i zwiększenia efektywności kosztowej działania oraz umacniania przewag konkurencyjnych są wskazywane w literaturze dotyczącej banków spółdzielczych już od dawna²⁶. Jednak ciągle działania w tym zakresie wydają się niewystarczające.

Należy także zasygnalizować wyzwania, przed jakimi mogą stanąć banki spółdzielcze w wyniku wdrożenia dyrektyw CRD IV i CRR i utrzymaniem zapisów o braku możliwości zaliczenia udziałów do funduszy założycielskich banków. Ze względu na ograniczone rozmiary artykułu temat ten nie będzie szerzej rozwijany.

Znacznie trudniejsza niż banków spółdzielczych jest sytuacja spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych. Wyniki przeprowadzonych pod koniec 2012 roku audytów zewnętrznych oraz badań Komisji Nadzoru Finansowego wskazały na wiele zagrożeń w funkcjonowaniu SKOK-ów. Sytuacja nie jest jednakowa we wszystkich kasach. Część z nich jest w dobrej kondycji, część zaś wymaga daleko idących działań restrukturyzacyjnych²⁷. Zasadniczym problemem dotyczącym funkcjonowania SKOK-ów są niewystarczające w stosunku do rozmiaru prowadzonej działalności fundusze własne. Skutkiem tego jest niski współczynnik wypłacalności, nie osiągający poziomu wymaganych 4%. Rodzi to oczywiste ryzyko po stronie przede wszystkim deponentów. Kolejne zagrożenie wynika z niskiej jakości portfela kredytowego i braku właściwych procedur ograniczających ryzyko kredytowe. Konieczność dokonania przez kasy odpisów aktualizujących wpłynęła na powstanie ujemnego wyniku finansowego.

Wsparcie finansowe ze strony Kasy Krajowej i Bankowego Funduszu Gwarancyjnego oraz daleko idąca restrukturyzacja modelu prowadzonej działalności wydają się w bliskiej perspektywie koniecznością (należy w tym miejscu podkreślić, że stworzony system wsparcia finansowego dla SKOK-ów chroni interesy ich klientów). Również ogromną rolę ma do odegrania Komisja Nadzoru Finansowego, która powinna wskazać kasom na właściwy sposób zarządzania ryzykiem. Zapewne uporządkowanie sytuacji finansowej kas zajmie kilka lat. W tym czasie ich działanie ze względu na bezpieczeństwo zgromadzonych w nich środków powinno być bardzo szczegółowo monitorowane. Równocześnie kasy będą musiały opracować własną strategię działania na

²⁶ T.A. Galbarczyk, *Banki spółdzielcze w Polsce po roku 2000*, w: *Rynek finansowy w erze zawirowań*, red. P. Karpuś, J. Węclawski, Lublin: Wydawnictwo UMCS 2009, s. 422.

²⁷ C. Szymanek, *To nie jest Dziki Zachód. Rozmowa z Andrzejem Jakubiakiem przewodniczącym Komisji Nadzoru finansowego*, „Bloomberg Businessweek” 2013, nr 4, s. 7-10.

rynku. Doświadczenia działania unii kredytowych na świecie wskazują, że ten model funkcjonowania (*nota bene* od którego wiele polskich kas odeszło w stronę działalności *quasi*-komercyjnej) dobrze sprawdza się również w warunkach gospodarki rynkowej.

Podsumowując należy stwierdzić, że sytuacja finansowa w segmencie spółdzielczym rynku bankowego jest zróżnicowana – znacznie lepsza w wypadku banków spółdzielczych i gorsza spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych. Jednak obie grupy instytucji finansowych stają przed wyzwaniem związanym z koniecznością zmiany swoich modeli biznesowych. Z punktu widzenia stabilności systemu finansowego sytuacja banków spółdzielczych nie rodzi, jak na razie, żadnych zagrożeń. Natomiast stworzony dla spółdzielczych kas system wsparcia finansowego w połączeniu z prowadzonymi działaniami nadzorczymi stwarza możliwość spokojnego przeprowadzenia nieuniknionych procesów naprawczych i restrukturyzacyjnych.

BIBLIOGRAFIA

- Informacja o sytuacji banków spółdzielczych i zrzeszających w I kw. 2013 r., Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Warszawa, lipiec 2013.
- Informacja o sytuacji banków spółdzielczych i zrzeszających w I półroczu 2013 r., Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Warszawa, październik 2013.
- Informacja o sytuacji spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych w I półroczu 2013 r., Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Warszawa, październik 2013.
- J e d l i Ń s k i A.: Członkostwo w spółdzielczej kasie oszczędnościowo-kredytowej, Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis 2002.
- K o z a k S.: Stabilność i dochodowość banków spółdzielczych w Polsce w czasie kryzysu rynków finansowych, „Zeszyty Naukowe SGGW” 2010, nr 4(53), s. 252-263.
- Przegląd zasad i praktyk działania wybranych systemów unii kredytowych i spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych w Polsce, Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Warszawa 2008.
- Raport o sytuacji spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych w 2012 roku, Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Warszawa, maj 2013.
- Raport o sytuacji spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych, Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Warszawa, maj 2013.
- S i u d e k T.: Bankowość spółdzielcza w Polsce w warunkach gospodarki rynkowej. Studium konkurencyjności, efektywności, organizacji, regulacji oraz perspektyw rozwoju, Warszawa: Wydawnictwo SGGW 2006.
- Stabilność systemu finansowego – instytucje, instrumenty, uwarunkowania, red. A. Alińska, B. Pietrzak, Warszawa: CeDeWu 2012.
- S z u b a Ń s k i P.: I półrocze niezłe dla banków, słabe dla SKOK, „Rzeczpospolita” z 7 października 2013 r.

- Szymanek C.: To nie jest Dziki achów. Rozmowa z Andrzejem Jakubiakiem przewodniczącym Komisji Nadzoru finansowego, „Bloomberg Businessweek” 2013, nr 4, s. 7-10.
- Ustawa z dnia 5 listopada 2009 roku o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych Dz.U. 2012, poz. 855.
- Ustawa z dnia 7 grudnia 2000 roku o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających, Dz.U. 2000, nr 119, poz. 1252.
- Współczesna bankowość spółdzielcza, red. A. Szelągowska, Warszawa: CeDeWu 2012.
- Zalcwicz A.: Bank spółdzielczy. Aspekty prawne tworzenia i funkcjonowania, Warszawa: Wolter Kluwer 2009.
- Zaza R.: Banki spółdzielcze: początek końca historii?, „Gazeta Bankowa” 2013, nr 10/1150, s. 18-23.

THE FINANCIAL SITUATION
OF THE CO-OPERATIVE BANKS AND CREDIT UNIONS
IN THE PERIOD FROM 2009 TO JUNE 2013
– SELECTED ISSUES

Summary

In the article was made the analysis of the position of co-operative banks and credit unions in Polish financial market. Discussions were based on available financial data and the up-to-date literature on the subject. The analysis was provided in period of 2009 to 2013 (according to data in the 1st half-year). In the first part of the article was made analysis of the share in the financial market and comparing with the sector commercial banks of co-operative banks and credit unions. The second part of the article was devoted to discussing some measures which characterize financial position of co-operative banks and credit unions. Indicated potential sources of examined problems of the institution stayed in this part. The third part had character summing up and was concentrating on threats associated with the current situation of co-operative banks and credit unions as well as was signaling directions of action necessary for the withdrawal.

Słowa kluczowe: bank spółdzielczy, spółdzielcza kasa oszczędnościowo-kredytowa, sektor bankowy.

Key words: co-operative bank, credit union, Polish banking sector.